

УВАРКІНА Олена – доктор філософських наук, професор, професор спеціальної кафедри № 4, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 4, вул. Верхньоключова, м. Київ, Україна, індекс 03056 (uvarkinaev@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9053-2016>

ГАНГАЛ Артур – кандидат філософських наук, доцент спеціальної кафедри № 4, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 4, вул. Верхньоключова, м. Київ, Україна, індекс 03056 (konandole@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7297-3309>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.20>

Бібліографічний опис статті: Уваркіна О., Гангал А. (2021). Екстраполяція компетентнісної парадигми на терезах філософської рефлексії. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 42, 304–316, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.20>

ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ КОМПЕТЕНТНІСНОЇ ПАРАДИГМИ НА ТЕРЕЗАХ ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Анотація. *Метою статті є філософська рефлексія методом екстраполяції основних дефініцій компетентнісної парадигми в контексті глобалізації. Методологічними засадами дослідження стали загальнонаукові методи: аналізу та синтезу, абстрагування й узагальнення, типізації та класифікації, метод екстраполяції. Наукова новизна. В умовах динамічних процесів глобалізації визначено, що компетентнісна парадигма стає однією із пріоритетних інновацій сучасного освітнього простору. Переакцентовано базові елементи компетентності «здатність» та «готовність» з індивідуального виміру до глобального. Визначено, що у глобальному вимірі компетентності здатність до самоактуалізації та самовдосконалення є найперспективнішою здібністю особистості до метамотивації інноваційної*

діяльності та розвитку самотрансценденції. Обґрунтовано, що в умовах інформагенезу особистість не може інтегруватись у глобальний простір також без компонентів мобілізаційної готовності (ініціативність, стійкі позитивні настанови, динамічність і адекватність встановлення комунікативного контакту, почуття відповідальності), що забезпечують ефективність виконання дій та успішність результату в умовах глобальних перетворень. **Висновки.** Філософські рефлексуючи щодо компетентнісної парадигми, можна підвести результуючу риску та зробити висновок, що нині немає системного й узгодженого переліку компетентностей. У результаті проведеного аналізу рефлексійного нашарування структурних складових частин компетентнісної парадигми, яке здійснювалось упродовж останніх десятиліть, зазначимо, що вважаємо стержневим визначення, що компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей. Наведене визначення компетентності затверджене законодавчими документами держави і має бути основною базовою дефініцією в науковому дискурсі із проблем компетентнісної парадигми. Екстраполяція компетентнісної парадигми з поля педагогіки на світоглядні азимуті філософії є спробою реконструкції традиційної освітньої матриці компетентностей в адекватну суспільну реальність. З огляду на соціальну значущість компетентнісної парадигми для трансформаційних процесів в українському освітньому просторі та підвищення статусу глобальних вимірів у світовій спільноті визначено, що світоглядні, громадянські, колективні й інформаційні компетентності потребують філософсько-методологічного переосмислення на змістовному та якісному рівнях, де здатність до самоактуалізації стає провідним чинником формування компетентностей нового рівня в умовах глобалізації.

Ключові слова: компетентнісна парадигма, компетентності, екстраполяція, самоактуалізація.

UVARKINA Olena – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor at the Special Department № 4, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 4, Verkhneklyuchova str., Kyiv, Ukraine, postal code 03056 (uvarkinaev@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9053-2016>

HANHAL Artur – Candidate of Philosophical Sciences, Assistant Professor at the Special Department № 4, National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”, 4, Verkhneklyuchova str., Kyiv, Ukraine, postal code 03056 (konandole@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7297-3309>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.20>

To cite this article: Uvarkina, O., Hanhal, A. (2021). Ekstrapoliatsiia kompetentnisnoi paradyhmy na terezakh filosofskoi refleksii [Extrapolation of the competence paradigm on the scales of philosophical reflection]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia “Filosofiiia” – Human Studies. Series of “Philosophy”: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 42, 304–316, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.42.20>

EXTRAPOLATION OF THE COMPETENCE PARADIGM ON THE SCALES OF PHILOSOPHICAL REFLECTION

Summary. *The purpose of the article is philosophical reflection by the method of extrapolation of the main definitions of the competence paradigm in the context of globalization. The **methodological** foundations of the study were general scientific methods: analysis and synthesis, abstraction and generalization, typification and classification, and the extrapolation method. **Scientific novelty.** In the context of the dynamic processes of globalization, it has been determined that the competence paradigm is becoming one of the priority innovations of the modern educational space. The basic elements of competence “ability” and “readiness” have been re-emphasized from an individual dimension to a global one. It has been determined that in the global dimension of competence, the ability for self-actualization and self-improvement is a perspective ability of an individual to metamotivate innovation and develop self-transcendence. It has been substantiated that in the context of information genesis, a person cannot integrate into*

*the global space without components of mobilization readiness (initiative, persistent positive attitudes, the dynamism and adequacy of establishing communicative contact, a sense of responsibility), which ensure the effectiveness of actions and the success of the result in the context of global transformations. **Conclusions.** Reflecting philosophically on the competence paradigm, one can draw the final line and conclude that today there is no systematic and agreed list of competencies. Analyzing the reflexive layers of the structural components of the competence paradigm, which have been carried out over the past decades, we consider the pivotal definition that competence – the ability of a person to successfully socialize, study, conduct professional activities, arises on the basis of a dynamic combination of knowledge, skills, skills, ways of thinking, views, values, other personal qualities. The above definition of competence, which is approved by the legislative documents of the state, should be the main basic definition in scientific discussion on the problems of the competence paradigm. Extrapolation of the competence paradigm from the field of pedagogy to the worldview azimuths of philosophy is an attempt to reconstruct the traditional educational matrix of competencies into an adequate social reality. Taking into account the social significance of the competence paradigm for transformation processes in the Ukrainian educational space and the increase in the status of global dimensions in the world community, it is determined that worldview, civic, collective and information competencies require philosophical and methodological rethinking at a meaningful and qualitative level, where the ability to self-actualize becomes a leading factor in the formation of competencies a new level in the context of globalization.*

Key words: *competence paradigm, competencies, extrapolation, self-actualization.*

Постановка проблеми. Компетентнісна парадигма як одна із пріоритетних інновацій сучасного освітнього простору актуалізувалась на теренах українського суспільства під впливом динамічних процесів глобалізації і парадигмально впроваджена на всіх етапах підготовки майбутніх професіоналів різних галузей знань. В умовах величезної потреби суспільства у формуванні висококваліфікованих та конкурентоспроможних

фахівців ХХІ ст. компетентнісна парадигма має інтегруватись у світоглядну площину наукової розвідки цього феномену і розглядатись із позиції цивілізаційних потреб особистості. Екстраполяція компетентнісної парадигми в межах системного наукового дослідження на основі експлікації поняття компетентності дозволить виявити когерентність педагогіки та філософії змістових конструктів на терезах філософської рефлексії.

Метою статті є філософська рефлексія методом екстраполяції основних дефініцій компетентнісної парадигми в контексті глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні філософсько-педагогічні наукові дослідження із проблеми компетентнісної парадигми презентують низку концептуальних ідей щодо розкриття цієї дефініції. Субстанційна квінтесенція освітньої складової частини компетентнісної парадигми представлена у працях закордонних науковців Н. Барча, Дж. Равена, Е. Шорта, а також у роботах українських дослідників теорій компетентності Н. Бібік, Л. Гриценко, О. Дубасенюк, І. Гурняк, О. Заблоцької, В. Лугового, Т. Кобильника, Н. Побірченко, О. Пометун, О. Овчарук, О. Локшиної, О. Онопрієнко, Л. Хоружої, В. Ягупова й інших. Проблемний горизонт та понятійний конструкт компетентнісної парадигми активно дискутується у працях вітчизняних філософів В. Андрущенко, С. Ганаби, Л. Горбунової, С. Клепка, В. Кременя, Л. Куліненко, Г. Нестеренко, В. Рябченка, З. Самчука, О. Уваркіної й інших. Однак, незважаючи на наявність певної кількості публікацій із цієї проблеми, повноцінний науковий дискурс у царині компетентнісної парадигми продовжується і потребує екстраполяції її сутнісних ознак та системної комплексності.

Основний матеріал. Історія введення в науковий обіг поняття (проблеми) компетентності починається із 60-х рр. ХХ ст. У «Словнику іншомовних слів» компетентність (від лат. *competens (competentis)* – «належний», «відповідний») визначається як поінформованість, обізнаність, авторитетність (Словник іншомовних слів, 2000, с. 282). Однак дослідники визначають, що термін «компетентність» використовувався постійно зі смисловим відтінком певного освітнього результату (Красільникова, 2018, с. 150).

Аналіз філософських словників та енциклопедій показав, що відсутність у них терміна «компетентність» підтверджує освітню спрямованість цього феномену. Отже у 1997 р. у рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США й Канади було започатковано програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні й концептуальні засади» зі скороченою назвою DeSeCo для систематизації й узагальнення досвіду багатьох країн із проблем компетентнісної парадигми в освіті. Експерти програми DeSeCo визначили поняття компетентності як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. На їхню думку, кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії (Компетентнісний підхід, 2004, с. 9).

Під впливом відомих міжнародних організацій (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо), що працюють у сфері освіти, в українському освітньому просторі також з'являються дослідження, які вивчають проблеми, пов'язані з упровадженням компетентнісно орієнтованої освіти. Одним із провідних українських дослідників теорії компетентності є академік Н. Бібік, яка в Енциклопедії освіти дає визначення терміна «компетентність у навчанні» як комплексу знань, умінь, навичок, цінностей, ставлень, здатностей за навчальними галузями й сферами життя особистості (Енциклопедія освіти, 2008, с. 408).

Цілком природно, що в науковій літературі (переважно педагогічній) у той час починається дискурс щодо ключових понять «компетентність» та «компетенція», який і досі продовжується. Одні науковці ототожнюють ці поняття, а інші доказують їхню відмінність. До речі, Н. Бібік також розрізняє поняття «компетентність» і «компетенція», де остання характеризується як відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки (Енциклопедія освіти, 2008, с. 409).

Відзначимо, що перманентний науковий дискурс за цією проблемою продовжується і після того, як у Законі України «Про

освіту» було чітко визначено, що компетентність – це «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Закон України, 2017). Наприклад, групі українських науковців належить авторство такого визначення компетентності – «можливість установлення зв'язку між знанням і ситуацією, як здатність знайти, виявити процедуру (знання і дію), які підходять до розв'язання проблем» (Життєва компетентність, 2005, с. 140), або компетентність розуміється як «уміння діагностувати, аналізувати, моделювати й корегувати власну діяльність, обґрунтовувати шляхи її подальшого вдосконалення» (Єськова, 2008, с. 88).

На нашу думку, дефініція компетентності як тріада «знання – уміння – навички» у сучасних умовах розширює свої горизонти та поступово еволюціонує в бік експоненціальної глобалізації як загальносуспільне явище, що потребує нової концептуальної основи на базі філософської рефлексії.

Нині ключовим аспектом глобалізації є «величезне накопичення, обробка і майже миттєва передача інформації завдяки злиттю інформаційної та комунікаційної технології» (Скотна, 2013, с. 10), що потребує формування в сучасній особистості глобальних компетентностей, «які надають можливість вирішувати різні проблемні ситуації, більшість із яких неможливо передбачити» (Красільникова, 2008, с. 152).

Інформатизація суспільства вимагає нового рівня інформаційної компетентності особистості в усіх галузях знань науки і техніки. Актуалізація проблем інформаційної компетентності особливо проявилась у переході країн світу на новий дистанційний формат існування в суспільстві, що пов'язаний із COVID-2019. Не тільки освіта, але й інші соціальні інститути стали залежними від рівня володіння інформаційними компетентностями різних верст населення земної кулі.

Недостатній рівень інформаційних компетентностей актуалізує проблему сучасного цивілізаційного розвитку – існування та поглиблення цифрової нерівності, або цифрового розриву. У сучасних умовах це стає не тільки проблемою особистості як суб'єкта інформації, її автора і споживача, але і питанням

інформаційної безпеки країни й організації протистояння інформаційним загрозам. Якість та безпека інформаційного простору країни, без сумніву, взаємопов'язані одна з одною, тому досягнення високого рівня професійної інформаційної компетентності й актуальність так званої «ключової» інформаційної компетентності розглядається у глобальних світових масштабах.

Незалежно від того, що зовнішній вплив на розвиток інформаційних компетентностей є вагомим чинником їхнього розвитку, компетентнісна парадигма забезпечується індивідуальним рівнем у межах певної спеціальності або саморозвитку особистості.

Такий якісний вимір компетентності особистості на індивідуальному рівні залишається пріоритетним, але нині виходить за межі предметного поля педагогіки, стає «визначальним чинником подальшого благополучного розвитку сучасної цивілізації» (Рябченко, 2015, с. 326). Інтеграція України у світовий інформаційний простір переводить інформаційні технології з індивідуального на глобальний вимір, який елімінує локальні елементи компетентності, задає інноваційні орієнтири розвитку та цивілізує різновиди традиційних компетентностей особистості.

Водночас актуальними залишаються базові елементи компетентності «здатність» та «готовність». У глобальному вимірі компетентності здатність до самоактуалізації та самовдосконалення є найперспективнішою здібністю особистості до метамотивації інноваційної діяльності, «аби на вищих щаблях і в нових вимірах пізнати, досягнути себе» (Шелер, 1988, с. 57). Як елемент самотрансценденції здатність до самоактуалізації виступає в ролі одного із чинників внутрішньої стимуляції особистості на виклики зовнішніх глобальних тенденцій.

В умовах інформагенезу особистість не може інтегруватися у глобальний простір також без елемента компетентності «готовність» як результату підготовки до певної діяльності на основі синтезу когнітивних, творчих та комунікативних якостей особистості. Здатність ідентифікувати себе з іншими, ініціативність, стійкі позитивні настанови, динамічність і адекватність встановлення комунікативного контакту, почуття відповідальності – це сучасні структурні компоненти мобілізаційної готовності, що забезпечує ефективність виконання дій та успішність результату в умовах глобальних перетворень.

Сучасний вітчизняний філософ-дослідник В. Рябченко зазначає, що «філософія дозволяє досягнути багато вимірів компетентності», уважає, що «на цивілізованих ринках праці є затребуваною реальна компетентність». На його думку, «суспільний попит на реальну компетентність та актуалізована в такі способи особистість» виступають нині «світоглядним життєвим орієнтиром, який, з одного боку, визнається й усіяко заохочується суспільством, а з іншого, сумлінно сповідується тими, хто стає на шлях його здобуття» (Рябченко, 2015, с. 329). Безперечно, реальна компетентність як дійсно і якісно набуті відповідні знання, уміння і навички (без фальсифікації й імітації) є потужними чинником європейських світоглядних цінностей, що з давнини притаманні українському суспільству.

На нашу думку, у сучасному суспільстві мало уваги приділяється формуванню громадянських компетентностей. Для України сформована громадянська позиція особистості є основою національної ідеї та надзвичайно важливим завданням – вихованням патріота рідної батьківщини. На базі демократичних цінностей як основи діалогу цивілізацій у глобалізованому світі відбуваються становлення та розвиток громадянських компетентностей, що надають особистості можливість оптимального саморозвитку та повної самореалізації. Існує думка, що володар громадянських компетентностей завжди зорієнтований на ефективність, авторитет, лідерство, кмітливість та наполегливість, які впливають на вибір цілей та засобів їх досягнення. Складовими частинами громадянської компетентності обов'язково є етичні принципи (гідність, чесність, принциповість, справедливність, сердечність тощо), «які самі по собі становлять цінність демократичного суспільства» (Романенко, 2020, с. 90).

Рефлектуючи дефініції поняття «громадянські компетентності», можна схарактеризувати їх як інтегровану властивість особистості, яка визначає її соціальну зрілість, активну громадянську позицію, рівень демократичної культури, готовності до участі у громадському житті, усвідомлення цінності свободи, прав людини, а також спроможність ухвалювати рішення, нести за них відповідальність.

На наше переконання, громадянські компетентності є складовими частинами колективної компетентності особистості, яка

передбачає взаємодію в досягненні спільно значущих цілей двох і більше людей. Індустріальне суспільство створило так звану «людину організації», яка є нероз'ємною цілісністю із системою. Кожна людина, як частина цілого (природи або суспільства), постійно перебуває в певному колективному структурному утворенні, від рівня колективної компетентності залежать системна цілісність, ефективне функціонування та подальший успішний розвиток цього утворення. Як слушно зазначає З. Самчук, людина є частиною людиномісткої системи і як поліаспектний, творчий суб'єкт «має постійно враховувати свою функціональну властивість складової частини («гвинтика») системи» (Самчук, 2009, с. 377). Водночас варто зазначити, що у своїй апріорній субстанції особистість є завжди цілісністю і, як аргументовано зауважив Арнольд Джозеф Тойнбі, «особистість, а не суспільство, творить людську історію» (Тойнбі, 1990, с. 254). Зрештою, усі основні цінності (щастя, щирість, любов, осмисленість життя) є надбанням передусім окремої особистості, а не колективу і соціуму.

Саме особистісний формат визначає світоглядний стрижень людини, детермінує характер її взаємодії зі світом. Світоглядні компетентності пріоритетні серед ключових компетентностей особистості адекватної суспільної реальності. Орієнтація на загальнолюдські цінності (принципи) має здійснюватися не згідно із «природними властивостями цінностей», а з погляду їхньої відповідності потребам окремої людини. У контексті філософської рефлексії опанування особистістю цивілізаційних, загальнолюдських цінностей мотивує її до формування власних світоглядних рівнів світосприйняття, світобачення, світорозуміння, світоспоглядання та світовідчуття. Однак, розуміючи значення наявності загальнолюдських цінностей як основи світоглядних компетентностей, на думку З. Самчука, треба зазначити той факт, що вони «відносні, оскільки істотною мірою зумовлені конкретно-історичними, культурно-цивілізаційними, ментальними, релігійними та іншими факторами» (Самчук, 2009, с. 430).

Аксіологічні пріоритети фокусують певний кут зору особистості на світ та на морально-етичні ідеали. На жаль, часто-густо людина керується загальноновизнаними в суспільстві нормами моралі, які не завжди збігаються зі світоглядними моральними

принципами цивілізованого світу. У соціальному середовищі особистість має справу з подвійними моральними стандартами, які знищують раніше набуті базові цінності світогляду людини та стають перепоною до її глобального зростання. Проблеми моральності, порядності та почуття власної гідності як складових частин компетентнісної парадигми не втрачають своєї актуальності в сучасному суспільстві. Вирішення цих проблем однаково стосується особистості та суспільства, потребує переосмислення і пошуку точок ціннісного опертя.

Висновки. Філософські рефлектуючи щодо компетентнісної парадигми, можна підвести результуючу ризик та зробити висновок, що нині немає системного й узгодженого переліку компетентностей. У результаті проведеного аналізу рефлексійного нашарування структурних складових частин компетентнісної парадигми, яке здійснювалось упродовж останніх десятиліть, зазначимо, що вважаємо стержневим визначення, що компетентність – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей. Наведене визначення компетентності затверджене законодавчими документами держави і має бути основною базовою дефініцією в науковому дискурсі із проблем компетентнісної парадигми. Екстраполяція компетентнісної парадигми з поля педагогіки на світоглядні азимути філософії є спробою реконструкції традиційної освітньої матриці компетентностей в адекватну суспільну реальність. З огляду на соціальну значущість компетентнісної парадигми для трансформаційних процесів в українському освітньому просторі та підвищення статусу глобальних вимірів у світовій спільноті, **перспективою** подальших розробок проблеми визначено те, що світоглядні, громадянські, колективні й інформаційні компетентності потребують філософсько-методологічного переосмислення на змістовому і якісному рівнях, де здатність до самоактуалізації стає провідним чинником формування компетентностей нового рівня в умовах глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Кремень. Київ : Юрінком-Інтер, 2008. 1040 с.
2. Сьськова Л. Педагогічні творчість та майстерність – вагомими знаряддями розвитку творчої особистості. *Освіта Донбасу*. 2008. №№ 2–3. С. 85–89.
3. Життєва компетентність особистості : від теорії до практики / за ред. І. Єрмакова. Запоріжжя : Центріон, 2005. 640 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
5. Красільникова О. Компетентнісний підхід як основа філософії освіти. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. № 1. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2018/01/14.pdf>.
6. Про освіту : Закон України. 2017 р. / Верховна Рада України. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
7. Словник іншомовних слів / уклад. : С. Морозов, Л. Шкарапута. Київ : Наукова думка. 2000. 680 с.
8. Романенко О. Демократичні цінності як основа діалогу цивілізацій у глобалізованому світі. *Гілея : науковий вісник*. 2020. Вип. 155. URL: <http://elibrary.ivinas.gov.ua/4884/1/Demokratychni%20tsinnosti%20yak%20osnova.pdf>.
9. Рябченко В. Вища школа України в загальноцивілізаційному контексті: соціально-філософський аналіз з позицій світоглядно-компетентнісного підходу : монографія. Київ : Фітосоціоцентр, 2015. 674 с.
10. Самчук З. Світоглядні основи соціально-філософського дослідження ідеології: проблема критерії та пріоритетів вибору : монографія. Дніпропетровськ : Арт-Прес, 2009. Т. II. 904 с.
11. Скотна Н. Сутність глобалізації та її вплив на розвиток вищої освіти в Україні. *Людознавчі студії : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*. 2013. Вип. 28. С. 4–16. URL: http://dspu.edu.ua/filos_lud/wp-content/uploads/2016/04/2013_3.pdf.
12. Тойнбі А. Дж. Постигание истории. Пер. с англ. Москва : Прогресс. 1990. 730 с.
13. Шелер М. Положение человека в Космосе. *Проблема человека в западной философии* : сборник переводов с английского, немецкого, французского. Москва : Прогресс, 1988. 548 с.

REFERENCES

1. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]. (2008). Kyiv : Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Yeskova L.V. (2008). Pedahohichni tvorchist ta maisternist – vahomi znariaddia rozvytku tvorchoi osobystosti [Pedagogical creativity and skill are important tools for the development of creative personality]. *Osvita Donbasu*. № 2–3. 85–89 [in Ukrainian].

3. Zhytleva kompetentnist osobystosti : vid teorii do praktyky [Life competence of the individual: from theory to practice] (2005). Zaporizhzhia : Tsentron [in Ukrainian].

4. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives: Library on educational policy]. (2004). Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

5. Krasilnykova O. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova filosofii osvity [Competence approach as the basis of the philosophy of education]. *Visnyk KNTEU*. № 1. from <http://visnik.knute.edu.ua/files/2018/01/14.pdf> [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy. Pro osvitu, 2017. (Verkhovna Rada Ukrainy). [Law of Ukraine. About education, 2017 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiynny sayt Verkhovnoyi Rady Ukrainy. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

7. Slovnnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. (2000). Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].

8. Romanenko O.V. (2020) Demokratychni tsinnosti yak osnova dialohu tsyvilizatsii v hlobalizovanomu sviti [Democratic values as the basis of the dialogue of civilizations in a globalized world]. *Hileia : naukovi visnyk*. №155. 88–91. from <http://elibrary.ivinas.gov.ua/4884/1/Demokratychni%20tsinnosti%20yak%20osnova.pdf> [in Ukrainian].

9. Riabchenko V.I. (2015). Vyshecha shkola Ukrainy v zahalnotsyvilizatsiïnomu konteksti: sotsialno-filosofskyi analiz z pozytsii svitohliadno-kompetentnisnogo pidkhodu [Higher school of Ukraine in the general civilization context: socio-philosophical analysis from the standpoint of worldview-competence approach]. Kyiv : Fitosotsiotsentr [in Ukrainian].

10. Samchuk Z.F. (2009). Svithliadni osnovy sotsialno-filosofskoho doslidzhennia ideologii: problema kryterii ta priorytetiv vyboru [Worldview foundations of socio-philosophical study of ideology: the problem of criteria and priorities of choice]. Dnipropetrovsk : ART-PRES, T. II. [in Ukrainian].

11. Skotna N. (2013). Sutnist hlobalizatsii ta yïi vplyv na rozvytok vyshchoi osvity v Ukraini. [The essence of globalization and its impact on the development of higher education in Ukraine] *Liudynoznavchi studii: zb.naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Seriia "Filosofia"*. 28. 4–16. from http://dspu.edu.ua/filos_lud/wp-content/uploads/2016/04/2013_3.pdf [in Ukrainian].

12. Toinby A.Dzh. (1990). Postyzhene ystoryy [Comprehension of history]. Moskva : Prohress [in Russian].

13. Sheler M. (1988). Polozhenye cheloveka v Kosmose [The position of man in the Cosmos]. *Problema cheloveka v zapadnoi fylosofiy* [The problem of man in Western philosophy]. Moskva: Prohress [in Russian].